

Міністерство освіти і науки України
Львівський національний університет імені Івана Франка

ЛУКАЩУК МИХАЙЛО ВОЛОДИМИРОВИЧ

УДК 811.111'367.625

**ФУНКЦІОНУВАННЯ ДІЄСЛІВ МОВЛЕННЯ У СУЧАСНІЙ
АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ (НА МАТЕРІАЛІ БРИТАНСЬКОГО
НАЦІОНАЛЬНОГО КОРПУСУ)**

Спеціальність 10.02.04 – германські мови

Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата філологічних наук

Львів – 2021

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано на кафедрі англійської мови Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник доктор філологічних наук, доцент
Михайленко Валерій Васильович
Університет короля Данила,
завідувач кафедри перекладу та філології

Офіційні опоненти доктор філологічних наук, професор
Морозова Ірина Борисівна,
Одеський національний університет
імені І. І. Мечникова
професор кафедри граматики англійської
мови

кандидат філологічних наук, доцент,
Бик Ігор Степанович,
Львівський національний університет
імені Івана Франка,
завідувач кафедри іноземних мов
факультету міжнародних відносин

Захист відбудеться “29” вересня 2021 р. о 10 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 35.051.15 у Львівському національному університету імені Івана Франка за адресою: 79000, м. Львів, вул. Університетська 1, ауд. 405.

Із дисертацією можна ознайомитися в Науковій бібліотеці Львівського національного університету імені Івана Франка (79005, м. Львів, вул. Драгоманова, 5) та на офіційному сайті Львівського національного університету імені Івана Франка https://lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2021/08/aref_lukashchuk.pdf

Автореферат відіслано “28” серпня 2021 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради
кандидат філологічних наук, доцент

О. В. Татаровська

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Дисертаційну роботу присвячено дослідженню комунікативних дієслів сучасної англійської мови на базі Британського національного корпусу (БНК).

Для сучасних лінгвістичних студій мовних категорій характерним є звернення до комунікативно-прагматичної парадигми, в основі якої є виявлення особливостей функціонування людської мови у процесі комунікації. Антропоцентричний напрям розвитку лінгвістики зумовив необхідність аналізу не лише мовного контексту, а й позамовної ситуації. Одним із провідних підходів до вивчення лексики стає корпусний підхід. Як зазначає В. Плуґян, «сучасна лінгвістика повинна бути лінгвістикою корпусів». Корпусна лінгвістика (Т. МакЕнері, Дж. Синклер, Р. Квірк, С. Грінбаум, А. Вілсон, Я. Свартвік та ін.) стала панівним підходом до вивчення семантичних, граматичних, текстових та інших особливостей лексики.

Дієслова мовлення або комунікативні дієслова (далі – КД) як один із найважливіших шарів лексики будь-якої мови були предметом досліджень багатьох мовознавців. У вітчизняній лінгвістиці це роботи А. П. Агапій, С. М. Антонової, Н. Д. Арутюнової, І. Бондар, Л. С. Вікулової, М. Я. Гловінської, А. А. Залізняк, Є. М. Зубкової, А. Р. Кероп'ян, Т. А. Крисанової, О. А. Маркасової, Є. А. Мельникової, Л. Г. Міхедової, Л. В. Михайлової, Т. А. Трипольської, С. М. Толстої, Н. Б. Мечковської, та ін. У зарубіжній лінгвістиці це праці У. Аарона, А. Вежбицької, Л. Гуссенса, Р. Дірвена, С. Коевої, Б. Левін, В. Половіної, М. Прат, І. Путсейса, М. Телеаги, К. Франкліна, Е. Форлат та інших.

Дослідження комунікативних дієслів проводилися в декількох напрямках: 1) вивчення семантичних особливостей дієслів мовлення в різних мовах (англійській, німецькій, російській, українській, болгарській та ін.) (С. Антонова, А. Агапій, С. Коева, та ін.); 2) вивчення синтагматичних особливостей дієслів мовлення (Р. Дірвен, Л. Гуссенс, І. Путсейс, Е. Форлат та ін.); 3) порівняльний аналіз дієслів мовлення в різних мовах (А. Р. Кероп'ян та ін.); 4) вивчення дієслів мовлення в літературному та діалектному мовленні (С. Антонова та ін.); 5) укладання словників дієслів мовлення у різних мовах (А. Wierzbicka). Найбільш фундаментальними та всеохопними дослідженнями дієслів мовлення в англійській мові є семантичний словник дієслів мовлення А. Вежбицької “English Speech Act Verbs: A Semantic Dictionary” і праця Б. Левін “English Verb Classes and Alternations: A Preliminary Investigation”, у яких на фоні класифікації англійських дієслів здійснено детальний аналіз дієслів мовлення.

Попри широкий мовознавчий інтерес, дослідження

комунікативних дієслів не проводилося на корпусній основі, відсутнє дослідження розмовного реєстру сучасної англійської мови, не проаналізовано текстові характеристики лексичних одиниць.

Актуальність теми зумовлена розширенням фокусу досліджень сучасної лінгвістики за рахунок вивчення структурних та системних факторів лексичних одиниць та вивчення груп дієслів із використанням корпусного аналізу з метою виявлення не лише лексико-семантичних, але й текстових взаємодій комунікативних дієслів.

Зв'язок роботи з науковими темами. Дисертація виконана в межах наукової теми факультету іноземних мов Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича «Актуальні проблеми іноземної філології, перекладознавства та методики викладання германських і романських мов» (номер державної реєстрації 0116U001434). Тему затверджено на засіданні вченої ради Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича (протокол № 2 від 29 березня 1995 р.).

Мета дослідження – вивчити структурно-семантичні особливості лексико-семантичного поля (ЛСП) комунікативних дієслів. Поставлена мета передбачає виконання таких завдань:

- інвентаризувати ЛСП комунікативних дієслів сучасної англійської мови та встановити ієрархію смислових ознак у їхній семантичній структурі;

- описати структуру внутрішньої організації ЛСП комунікативних дієслів, виявити її ядерний та периферійний склад;

- проаналізувати парадигматичні лексико-семантичні відношення у межах лексико-семантичного поля комунікативних дієслів;

- встановити синтагматичні зв'язки ЛСП комунікативних дієслів та визначити їх зв'язок із парадигматикою;

- зіставити парадигматичні й текстові особливості комунікативних дієслів з метою виявити їхню взаємозалежність та системність.

Об'єкт дисертаційного дослідження – ЛСП комунікативних дієслів сучасної англійської мови.

Предметом дослідження є парадигматичні, синтагматичні та текстові відношення, які визначають лексико-семантичні характеристики комунікативних дієслів сучасної англійської мови.

Матеріалом дослідження слугували комунікативні дієслова, вжиті в Британському національному корпусі сучасної англійської мови.

Джерельна база дослідження включає тексти Британського національного корпусу сучасної англійської мови. Британський національний корпус є збалансованим корпусом текстів із різних галузей знань, включно з розмовним підкорпусом завбільшки

приблизно 10 мільйонів слів; загальне число текстів складає 4054. Залучено також тлумачні словники та тезауруси, зокрема OED, Merriam Webster's Unabridged Dictionary, Random House Unabridged Dictionary, The Oxford Thesaurus of English та інші.

Методи дослідження. Поставлені завдання та предмет дослідження зумовили використання взаємодоповнювальних методів лінгвістичного аналізу: компонентного (аналізу словникових дефініцій) та контекстуального аналізів, описового методу, дистрибутивного, та корпусного аналізів. Компонентний аналіз був використаний для виокремлення комунікативних дієслів, а також для поділу їх на класи; контекстуальний аналіз – для встановлення синонімії, антонімії, належності до тієї чи іншої моделі, а також для встановлення когезії КД; описовий метод – для інвентаризації та класифікації КД; дистрибутивний аналіз – для визначення основних структурних моделей КД та корпусний аналіз – для визначення моделей, встановлення синонімії, антонімії КД і текстових характеристик КД.

Наукова новизна дослідження полягає у тому, що в ньому вперше на матеріалі БНК англійської мови здійснено спробу комплексного аналізу комунікативних дієслів, що включає аналіз лексико-семантичних, структурно-граматичних та текстових характеристик. У дисертації запропоновано класифікацію лексико-семантичного поля комунікативних дієслів сучасної англійської мови. Здійснено системний парадигматичний та текстовий аналіз комунікативних дієслів. Також у роботі застосовано корпусний ресурс та використано сучасні великі словники та тезауруси англійської мови, що відкриває нові можливості, оскільки охоплюваність та суцільність вибірки сприяють об'єктивізації результатів дослідження. Застосування новітніх методик та джерел дало можливість здійснювати аналіз на рівні мови й мовлення і простежити динамічність значень комунікативних дієслів сучасної англійської мови. Загальна кількість КД, що були виокремлені із словників, складає 1239 лексичних одиниць. У нашій роботі ми досліджували КД, частотність вживання яких вища за 500 слововживань у корпусі, їх кількість загалом складає 263 КД.

Наукова новизна роботи узагальнена в положеннях, що винесені на захист:

1. Дослідження лексико-семантичної структури КД англійської мови є спробою покращити вже наявні класифікації дієслів мовлення та провести аналіз ЛСП КД в англійській мові на рівні слова, висловлення, тексту. Дієслова мовлення належать до конкретної підгрупи залежно від аспекту мовленнєвої дії: способу мовлення, місця та ролі висловлення в діалозі, змісту висловлення або комунікативного наміру мовця.

2. Аналіз КД залежить від його місця в ієрархії ЛСП, семантика КД тісно пов'язана з його причетністю до ядерної групи чи периферії ЛСП. Якщо КД належить до центру ЛСП, то воно набуває семантики узагальнювального КД із високою частотою вживання, якщо ж воно належить до периферії, його значення вузьке і відповідно частотність використання в корпусі низька.

3. Класифікація ЛСП дієслів мовлення здійснена за допомогою вивчення характеристик мовленнєвого акту. Згадане ЛСП поділено на три класи: експліцитні, імпліцитними, інхотивні.

4. Встановлено найтипівіші синонімічні ряди з такими домінантами: *say₁*, *to give (as) an opinion, inform, ask₁, beg, invite, shout, blame, order, advise* та інші. Дієслова синонімічних рядів КД вживані в різних регістрах сучасної англійської мови, зокрема у літературній, розмовній мові, у сленгу та в офіційному регістрі.

5. Виявлено наступні антонімічні пари КД, побудовані на основі опозиції: говорити (*say*): мовчати (*clam up*), запитувати (*ask₁*): відповідати (*answer*), запитувати (*ask₁*): відповідати (на звинувачення) (*rebut*), просити (*ask₂*): дарувати (*bestow*), кричати (*shout*): шепотіти (*whisper*) тощо. Більшість антонімічних пар належать до полярних антонімів.

6. Когезивні зв'язки виявляються через повтори і перифрази, важливим видом когезії в тексті є лексико-семантична когезія, яка виявляє себе в синонімічних повторах КД у тексті. Існують прості лексичні повтори, складні лексичні повтори, простий перифраз, складний перифраз, кореферентний повтор та субституція. КД утворюють мережу когезивних елементів, що зв'язують текст.

Практичне значення одержаних результатів полягає у запропонованій розробці положення про лексичну семантику дієслова та структуру ментального лексикону комунікативних дієслів. Результати дослідження можуть бути використані в навчальному процесі під час опрацювання лекційних і практичних курсів з лексикології (розділ “English Vocabulary as a System”) та теоретичної граматики англійської мови (розділи “Lexical Words”, “Major Verb Functions and Classes”, “Clause Grammar”, “Lexical Expressions in Speech and Writing”), спецкурсів з лексикографії (розділи «Одномовні тлумачні словники», «Двомовні перекладні словники», «Спеціальні словники», «Навчальні словники»), корпусної лінгвістики (розділи “Verbs”, “Verb Collocations”) та когнітивної семантики (розділ “Situated Embodied Semantics and Connectionist Modeling”, “Cognitive Linguistic Applications in Second or Foreign Language Instruction”). Матеріали дослідження можна залучити до лексикографічної, перекладацької практики та при автоматичній обробці тексту.

Особистий внесок здобувача. Отримані результати

дослідження відображено в одноосібних статтях та тезах доповідей, серед яких одна стаття у співавторстві з А. П. Агапій [1], у якій особистий авторський внесок полягає у відборі, аналізі та описі англійських КД, що становить 50% від наукового внеску.

Апробацію результатів дослідження здійснено в доповідях на щорічних наукових конференціях професорсько-викладацького складу факультету іноземних мов Чернівецького національного університету на Міжнародній науковій конференції «Актуальні проблеми романо-германської філології в Україні та Болонський процес» (Чернівці, 24-25 листопада 2004 р.), а також на наукових конференціях (Чернівці, 2011, 2015) та «Актуальні проблеми германської філології та перекладу» (Чернівці, 5 травня 2017 р.), на спільній конференції кафедр англійської мови ЧНУ та Яського університету (Румунія) “Embracing Linguistic and Cultural Diversity Through English” (Яси-Чернівці, 12-14 жовтня 2017 р.), «Нові підходи до філології у вищій школі» ІV всеукраїнській науковій конференції (Запоріжжя, 14-18 вересня 1998 р.), на науково-практичній конференції «Іноземні мови сьогодні і завтра» (Тернопіль, 1999), на п'ятій національній конференції TESOL Ukraine “Language Teaching: Classroom, Lab and Beyond” (Львів, 25-26 січня, 1999), на I Міжнародній науково-практичній конференції “Загальні питання філології” (Дніпропетровськ, 2004), на міжнародній науково-практичній конференції “Мова і засоби масової комунікації на сучасному історичному етапі” (Львів, 25-26 квітня 2014 р.), на 53 Центральній слов'янській конференції університету штату Сент-Луїс (м. Сент-Луїс, штат Міссурі, США, 7-9 листопада, 2014 р.).

Публікації. Основні положення та результати дослідження викладено в 21 науковій публікації, із яких 10 одноосібних статей та 1 стаття у співавторстві (0,99 друк. арк.), у фахових виданнях ДАК України (4,7 друк. арк.), 6 – тези та матеріали конференцій, одна стаття – у періодичному виданні інших держав (0,33 друк. арк.); у тезах доповідей і матеріалах дев'яти наукових конференцій (0,8 друк. арк.); три статті – у виданнях України та зарубіжному виданні, які не входять до переліку фахових (1,04 друк. арк.). Загальний обсяг публікацій автора з проблематики дослідження становить 6,87 друк. арк.

Обсяг і структура дисертації. Дисертація складається зі вступу, чотирьох розділів, висновків, списку використаних джерел (289 позицій, з яких 128 іноземними мовами), джерел довідкової літератури (18 позицій) та додатків. Загальний обсяг дисертаційного дослідження становить 258 сторінок, основного тексту – 198 сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дослідження, вказано на її зв'язок із науковою темою кафедри; сформульовано мету та окреслено коло завдань, необхідних для її досягнення; визначено об'єкт, предмет, матеріал, методи, наукову новизну дослідження; викладено положення, що виносяться на захист; охарактеризовано практичне значення роботи, зазначено апробацію здобутих результатів та публікації, що відображають результати дослідження, описано обсяг та структуру дисертації.

У **першому розділі «Теоретичні засади дослідження англійських комунікативних дієслів»** висвітлено основні характеристики дієслова як частини мови, визначено поняття “комунікативне дієслово”, а також представлена класифікація комунікативних дієслів.

Дієслово – частина мови, ядро якої характеризується загальнограматичним значенням процесуальності й типовою функцією позначення предиката у висловленні (О. Селіванова).

Варто зазначити, що дієслово як частина мови і як клас слів виразно відображає складну взаємодію лексики та граматики. При цьому постійна зорієнтованість граматики на лексику, яка, з одного боку, свідчить про семантичне підґрунтя формування граматичних категорій дієслова, а з іншого, – розкриває закономірності граматичної спеціалізації кожного слова, уможливорює функціонування мови та її взаємопов'язаних рівнів у процесі мовленнєвої реалізації. Система дієслова як частини мови сформувалася на перетині лексики, синтаксису та морфології, і її дослідження в цьому аспекті є, безперечно, перспективним з огляду на уточнення критеріїв виділення частиномовного статусу дієслова, розмежування в дієслові центру та периферії, визначення його синтаксичних і морфологічних характеристик у плані взаємодії з категоріальною і лексичною семантикою, ступеня вияву семантичних та граматичних ознак у різних дієслівних підгрупах.

Оскільки КД є різнобічним класом дієслів, що передають різноманітні відтінки значень, то розглядати класифікацію потрібно так, щоб вона включала всі КД. На наш погляд, через те, що КД передають процес мовлення, чи, як у випадку із перформативними дієсловами, безпосередньо виражають мовленнєвий акт, варто розглянути функцію КД у мовленнєвій моделі (див. Рис. 1).

Як бачимо, КД можуть виражати акт мовлення, вказуючи на комунікативну інтенцію, передавати спосіб мовлення тощо. КД, які виражають безпосередньо акт мовленнєвої дії, у нашому дослідженні детерміновані як *експліцитні*, які, у свою чергу, поділяємо на *директивні* та *модусні*. Водночас КД, які містять вказівку на акт мовленнєвої дії, але не відображають її безпосередньо, називаємо

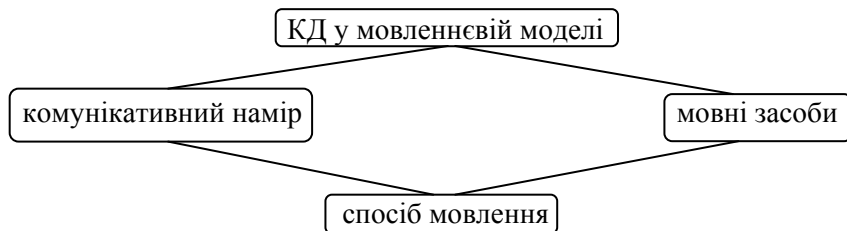

Рис. 1. КД у мовленнєвій моделі.

імпліцитними КД, мовленнєвої дії, але не відображають її безпосередньо, називаємо імпліцитними КД, які поділяємо на *модифікаторні* та *релятивні*. Інхоативні дієслова складають третю групу досліджуваних лексичних одиниць і вказують на процес мовленнєвого акту або його характеристику. В тексті вони, як правило, супроводжують пряму мову та поділяються на *ініціальні*, *континуальні* та *фінальні*.

Директивні дієслова безпосередньо виражають мовлення та мають сему “speak/pronounce the words, express something in words”. До цих дієслів необхідно віднести такі, як *say, tell, talk, speak, ask, report, relate, mention* та ін. Модусні дієслова виражають спосіб мовлення, КД, які опосередковано стосуються мовленнєвої дії чи акту говоріння із семою “to believe, say something about a person, event etc.” До них належать *abhor, abuse, accept, acclaim, comment, debate, declare, enquire, grumble* та ін. До модифікаторів належать метафоризовані дієслова із семою “to speak/say in some specific way resembling the sound of some animal or other kind of sound”: *babble, bark, boom, cackle, chirp* тощо Релятивні дієслова виражають супровід мовлення, які пояснюють, яким чином відбувається мовленнєвий акт. До них належать такі дієслова, як *admit, agree, air, believe, compare, conceive, confirm* та ін. Інхоативні дієслова включають *ініціальні*, що виражають початок дії: *begin, start, commence, континуальні* – ті, що виражають продовження дії: *go on, continue, proceed* тощо, та *фінальні*, що виражають кінець дії, до яких належать дієслова: *finish, end, conclude* та ін. Схематично класи дієслів подано в Табл. 1.

Отже, семантичний критерій класифікації дієслів мовлення в англійській мові можна вважати пріоритетним для адекватного відображення класу цих дієслів з огляду на їхню семантику.

У другому розділі «**Методологія, методика та методи дослідження англійських комунікативних дієслів**» подано огляд теоретичних підходів із досліджуваної проблематики, описано принципи, методи, методикау дослідження комунікативних дієслів на

лексичному та текстовому рівнях.

Таблиця 1

Класи комунікативних дієслів						
ЕКСПЛІЦИТНІ		ІМПЛІЦИТНІ		ІНХОАТИВНІ		
↙ ↘		↙ ↘		↙ ↘ ↘		
директивні	модусні	модифікатори	релятиви	ініціальні	континуальні	фінальні
say	abhor	babble	admit	begin	go on	finish
tell	abuse	bark	affect	start	continue	end
talk	accept	bawl	agree	commence	proceed	conclude
speak	acclaim	bellow	air	embark on	keep at	complete

Дослідження комунікативних дієслів виявляє певну тенденцію: семантика і функції кожного дієслова залежать місця КД у ЛСП, чи є воно ядерним, чи периферійним. Ядерні КД мають інваріантне значення, тобто вони покривають усю множину значень конкретної підгрупи КД, периферійні – переважно мають вузькі конкретні значення і частотність їх у текстах невелика. ЛСП комунікативних дієслів в англійській мові є численним та різноманітним класом, який відбиває мовленнєвий акт в усій його багатогранності.

Варто зазначити, що для комунікативних дієслів денотатом є найважливіший складник мовленнєвої діяльності – акт промовляння. Значення КД, як правило, містить інформацію про суб'єкт говоріння, його комунікативний намір, про адресата, спосіб здійснення та інші характеристики мовленнєвого акту. Необхідно зазначити, що КД притаманні певні функції, необхідні для ефективного впливу на адресата в процесі комунікації. КД як функціональні оператори у мовленні характеризуються певною специфікою, детермінованою багатоаспектністю самого процесу мовленнєвої комунікації, серед яких найважливішою є функція структурування мовлення, спрямована на самоорганізацію вербальної дії, залучення комуніканта в загальний комунікативний простір, експлікації значення.

Важливим чинником дослідження КД на текстовому рівні є когезія. Важливим видом когезії в тексті, на думку М. Halliday, R. Hasan, та М. Ноеу, є лексична або лексико-семантична когезія. Лексико-семантичну когезію забезпечують зв'язки між реченнями, утворені шляхом лексико-семантичного повторення, тобто наявність у реченні лексичних одиниць (слів або словосполучень), які відновлюють певні елементи з попередніх речень для повідомлення про них нової інформації.

У третьому розділі «Лексико-семантичні особливості англійських комунікативних дієслів» подано аналіз

комунікативних дієслів на семантичному (семантика КД, синонімічні та антонімічні ряди) та синтаксичному (моделі вжитих КД у Британському національному корпусі) рівнях.

До КД-актуалізаторів належать дієслова, що прямо виражають сам процес мовлення. Зокрема, це дієслово *to say*, яке є одним із найчастотніших дієслів у сучасній англійській мові (у БНК трапляється 315843 разів), воно є найчастотнішим дієсловом сучасної англійської мови (Biber *et al*). За всіма своїми значеннями воно належить до КД: “*when you say something, you speak words; you can mention the contents of a piece of writing by mentioning what it says or what someone says in it*” (J. Sinclair). Анна Вежицька у праці про дієслова мовлення відносить дієслово *to say* до прототипного КД, тобто такого, яке є центральним для всіх елементів цієї системи.

КД *to tell* має таке значення: “*to say something to someone, often giving them information or instructions*” (P. Procter). Часто додаток після цього дієслова позначає міру правдивості повідомлення, як у колокації *to tell the truth / lie: But all this may be garbage because scientists tell lies...* ААР. Додаток також може виражати інформацію про новини, факти тощо, чого немає у випадку з КД *to say: ... managed to wake him and tell him the news* АС6. *To tell* також має значення “інформувати” та “розповідати”, як у наступних прикладах: *To those who knew no better, he told a story of having first taken the examinations and done brilliantly* ЕДА. Якщо підмет виражений неістотою, то *to tell* вживається зі значенням *розголошувати, повідомляти* (таємницю, інформацію тощо): *The book tells the story of one year in the garden, with a chapter for each month* В73.

Модусні дієслова виражають спосіб мовлення КД, які опосередковано стосуються мовленнєвої дії чи акту говоріння із семою “*to believe, say something about a person, event, etc.*” До цього класу належить найбільша кількість КД. КД *to call* має 3 основні значення: 1) *If you call something, you say it in a loud voice, because you are trying to attract someone's attention*; 2) *If you call someone such as a doctor or the police, you ask them to come to you, usually by telephoning them*; 3) *If you call someone or something by a particular name or title, you give them that name or title* (J. Sinclair). КД *to call* може вводити пряму мову в тексті: “*Hello auntie!*” *called the man as they neared the little party* А0D, і тут воно подібне до дієслів: *to report, to whisper*.

КД модифікатор *to snap* має значення “*if someone snaps at you, they speak to you in a sharp, unfriendly way*”, і воно часто вводить пряму мову: “*So did Henry's wife snapped Mrs Venables, stung by Mrs Phipps's collective rejection of their doubtful sympathy*” А0D. В основному значенні КД *to snap* вживане в корпусі: *Alejandro snapped at them to get on with their work* СA0.

Релятивні дієслова виражають супровід мовлення, пояснюють, яким чином відбувається мовленнєвий акт. Релятивне КД *to agree* має такі основні значення 1) *to have the same opinion, or to accept a suggestion or idea*; 2) *if you agree to do something, you say that you will do it. If you agree to a proposal, you accept it*. У першому з них співрозмовники мають однакове бачення якоїсь проблеми, завдання тощо; вони, наприклад, один із одним у чомусь погоджуються: “*But many traders agree with Yamaichi's Neil McKinnon, who fears the Nikkei will test 16,000*” АНІ.

Серед високочастотних *інхоативних* КД є: *to commence* та *to conclude*. Вони супроводжують пряму мову та вживані у своєму контекстуальному значенні: КД *to commence* виражає початок розмови, а КД *to conclude* – завершення: “*My very good friends,*” *he commended, “I won't keep you long”* FRJ; “*He concluded his speech*” CDM.

У процесі нашого дослідження ми виокремили 43 синонімічні ряди з домінантами: 1) *say*₁ (у значенні *utter* “вимовляти слова”), 2) *say*₂ (у значенні ‘*to give*’ (as) an opinion or suggestion about something, тобто “висловлювати думку про щось, 3) *think* (у значенні *think* ‘думати’), 4) *say*₃ (у значенні *inform* ‘повідомляти інформацію про щось’), 5) *ask*₁ (у значенні *question* ‘запитувати’), 6) *ask*₂ (у значенні *beg* ‘просити, благати’), 7) *ask*₃, у значенні *invite* ‘збирати людей, запрошувати’, 8) *shout* ‘кричати, верещати’, 9) *blame* ‘звинувачувати когось’, 10) *order* ‘наказувати, розпоряджатися’, 11) *advise* ‘радити, консультувати’, 12) *reveal* ‘викривати, розкривати, показувати’, 13) *begin, continue, end* ‘початок, продовження та кінець дії’, 14) *communicating by means of technology* ‘використання технічних засобів для передачі повідомлення’, 15) *sentence* ‘виносити вирок’, 16) *admire* ‘милуватися, захоплюватися’, 17) *admit* ‘визнавати (провину тощо)’, 18) *quote* ‘цитувати, посилатися на когось’, 19) *allow* ‘дозволяти щось зробити’, 20) *book* ‘замовляти’, 21) *announce* ‘оголошувати, проголошувати’, 22) *emphasize* ‘наголошувати, підкреслювати щось’, 23) *estimate* ‘цінувати, визнавати’, 24) *decide* ‘вирішувати’, 25) *promise* ‘обіцяти’, 26) *mention* ‘зауважувати, висловлюватися про щось’, 27) *award* ‘нагороджувати’, 28) *answer* ‘відповідати’, 29) *answer the charges* ‘відповідати на звинувачення’, 30) *whisper* ‘шепотіти’, 31) *confirm* ‘підтверджувати’, 32) *acquit* ‘захищати(ся), виправдовувати(ся)’, 33) *praise* ‘хвалити, звеличувати’, 34) *conceal* ‘приховувати щось’, 35) *condemn* ‘засуджувати’, 36) *interrupt* ‘перебивати, переривати розмову’, 37) *not to speak* ‘мовчати, не розмовляти’, 38) *deny* ‘заперечувати’, 39) *ban* ‘забороняти’, 40) *despise* ‘зневажати, нехтувати’, 41) *sound imitation* ‘звуконаслідувальні слова, що виражають певний конкретний спосіб говоріння’, 42) *hesitate*

‘вагатися’, 43) cancel ‘анулювати замовлення’.

Також були виокремлені 14 антонімічних пар КД: 1) говорити (*say*) : мовчати (*clam up*), 2) говорити (*say*): перебивати (*interrupt*), 3) запитувати (*ask*) : відповідати (*answer*), 4) запитувати (*ask*) – відповідати (на звинувачення) (*rebut*), 5) просити (*ask*) : дарувати (*bestow*), 6) прохати (чогось) / прохати (грошей) (*ask₁*)– надати / дарувати (щось: речі, гроші тощо) (*award*), 7) кричати (*shout*): шепотіти (*whisper*), 8) звинувачувати (*blame*) : захищати (*defend*); // звинувачувати (*blame*) : виправдовувати (*acquit*); // звинувачувати (*blame*) : хвалити (*praise*), 9) розкривати інформацію (*disclose*) – приховувати інформацію (*conceal*), 10) виголошувати вирок (*sentence*) – виправдовувати (*acquit*), 11) захоплюватися (*admire*) – зневажати (*condemn*), 12) дозволяти (*allow*) : забороняти (*forbid*), 13) замовляти (*book*) – скасовувати (*cancel*), 14) поціновувати (*appreciate*) – зневажати (*despise*).

Було встановлено 25 типових моделей, у яких вживані КД. Моделі 1-7 з неперехідними значеннями КД, 8-25 – з перехідними: 1. $S + V_{comi}$; 2. $S + V_{comi} + for + N / Pron + to\text{-}infinitive (phrase)$; 3. $S + V_{comi} + Adv$; 4. $S + V_{comi} + N / Adj / V\text{-}en$; 5. $S + V_{comi} + (prep + it) + clause$; 6. $S + V_{comi} + prep + N / Pron / gerund (+ infP)$; 7. $S + V_{comi} + infP$; 8. $S + V_{comtr} + N / Pron$; 9. $S + V_{comtr} + gerund / phrase$; 10. $S + V_{comtr} + (not) + infP$; 11. $S + V_{comtr} + Pron_{inter} / Adv + infP$; 12. $S + V_{comtr} + that\text{-}clause$; 13. $S + V_{comtr} + clause / question$; 14. $S + V_{comtr} + N / Pron + that\text{-}clause$; 15. $S + V_{comtr} + IO + DO$; 16. $S + V_{comtr} + DO + to + N / Pron / phrase$; 17. $S + V_{comtr} + DO + prep + N / Pron / phrase$; 18. $S + V_{comtr} + DO + as / like / for + NP / clause$; 19. $S + V_{comtr} + DO + (not) + to\text{-}infinitive / phrase$; 20. $S + V_{comtr} + DO + present\ participle / phrase$; 21. $S + V_{comtr} + DO + interrogative + to\text{-}infinitive / infP$; 22. $S + V_{comtr} + DO + clause / question$; 23. $S + V_{comtr} + DO + N / phrase / object\ complement$; 24. $S + V_{comtr} + DO + (to\ be) + Adj / N / phrase$; 25. $(DS) + S + V_{comtr} + (DS)$.

У четвертому розділі «Прагматика комунікативних дієслів в англомовному тексті» подано аналіз когезивних зв'язків КД на текстовому рівні.

Прагмалінгвістика є сучасною спробою комунікативно-діяльнісного підходу до дослідження мовлення. Вона дає змогу науково висвітлити цілеспрямовану комунікативну діяльність учасників мовленнєвої ситуації.

Комунікативні інтенції висловлювання, його іллокутивну силу та прагматичний ефект можливо оцінити лише в широкому контексті з урахуванням його взаємозв'язків з іншими реченнями. Хрестоматійним став приклад “Will be back in 5 minutes”, який у різних контекстах можна розцінювати як обіцянку, погрозу, повідомлення або попередження.

Художні тексти спрямовані на чуттєво-предметне і понятійно-наочне сприйняття дійсності та на розкриття духовного життя людини. Можна стверджувати, що художній текст виникає із специфічного (егоцентричного) внутрішнього стану художника і є духовним чуттєво-понятійним сприйняттям світу у формі мовленнєвого висловлювання.

Важливим видом когезії, на думку М. Halliday, R. Hasan та М. Ноеу, є лексична або лексико-семантична когезія. Вона має наступні типи: 1) простий лексичний повтор; 2) складний лексичний повтор; 3) проста парафраза; 4) складна парафраза; 5) кореферентне повторення; 6) субституція (М. Ноеу).

В уривку, наведеному нижче, ми можемо бачити, що в художньому тексті частотність КД є досить високою. Так, у 1 реченні – 1 КД, у 2, яке є поширеним складносурядним, – 6 КД, у 3 – 2 КД, у 4 – 0 КД, у 5 – 1 КД, у 6 – 1 КД, у 7 – 1 КД. Як бачимо, КД разом із підметами, вираженими іменниками та особовими займенниками, складають мережу зв'язків, які поєднують ці речення в когезивну мережу. Це підтримує текстувальність та зв'язність тексту.

Текст 1А

¹It is only during the time of waiting, **wrote Harsnet**, during the time without hope, that these things assume significance, only during the time without hope that one is conscious of them, that one **remembers** them with despair, that one anticipates them with dread.

²But I do not mean to **suggest** either, he wrote, that it was all waiting and no doing, all sitting and no action, for though it was impossible to **tell** when the beginning would come, indeed, he wrote, there could not have been a real beginning if it had been possible to **tell**, for if it had been possible to **tell** that would have meant that there had already been a beginning, no, **wrote Harsnet** (typed Goldberg), occasionally things were done, work was begun, though it was soon abandoned, it added up to nothing, it only showed me that I had been mistaken in **thinking** that I had indeed started.

³In my own case, he wrote, and I can **speak** only for myself, in my own case and in my own life there have been very few genuine beginnings, only three or perhaps four.

⁴There was the revulsion at the fluidity of life and the first tube of paint, the revulsion at the meticulousness of painting with a brush and the first pot of paint, the revulsion at the viscousness of paint and the first readymade, the revulsion at the arbitrariness of the readymades and the first use of glass.

⁵Perhaps, he wrote, that is enough for a lifetime.

⁶Four real beginnings, **wrote Harsnet**, and four real rejections: the rejection of a life without art, the rejection of art, the rejection of any form of making, and the final rejection of all absolutes and the acceptance of compromise.

⁷Four beginnings, he wrote, each prompted by a sense of revulsion. (A08)

Між реченнями 1 і 2 маємо повтор КД *wrote* та простий перифраз *Harsnet – he*. Речення 1 і 2 – поширені складні, що містять підрядні та

сурядні прості. У реченні 2 ми маємо повтор *he wrote*, потім знову повтор: *wrote Harsnet*, а також повтор інфінітива *to tell* та герундій *thinking*. Це демонструє, які сильні когезивні зв'язки можуть бути в художньому тексті, особливо у складних реченнях. У реченні 3 ми маємо знову повтор *he wrote* та сурядне *I can speak*, що є лексичним повтором КД. Речення 3, 4 та 5 поєднані повтором іменника *life – life – lifetime*. Воно також когезивно пов'язане з попередніми реченнями. Речення 5-7 мають повтори *he wrote – wrote Harsnet – he wrote*. Отже, на прикладі цього тексту ми бачимо, що в художньому тексті дієслова мовлення мають вагоме значення для його когезії.

Науковий текст – спосіб репрезентації наукової інформації, результат наукового дослідження. Особливості наукового тексту і професійного наукового викладу думки: науковий текст обов'язково відображає ту чи іншу проблему, висуває гіпотези, орієнтує на нове знання, характеризується доцільністю й раціональністю всіх положень, орієнтований на досягнення дослідницької мети й поставлених завдань.

У проаналізованому науковому тексті вжито 4 КД: *argue, reflect, said, require*. Щільність дієслів мовлення на загальну кількість слів у цьому тексті значно нижча, ніж у художньому тексті.

Текст 1Б

¹One could **argue** that digital technology isn't the only way to solve a particular circuit problem; a nifty bit of design work with a couple of op-amps plus a few Rs and Cs can replace a complex digital filter system.

²Furthermore, it can be done in a language with which many EW + WW readers will be totally familiar.

³However, the same little collection of components wouldn't allow a robot arm to interpret the signals from a CCD sensor in a manner which allows the arm to be placed reliably alongside an item on a conveyor belt.

⁴And if the robot control function requires a signal filter, it would seem sensible to incorporate the filter block as part of the DSP recognition software rather than reach for discrete analogue components.

⁵The same arguments for use of digital electronics apply equally to communications systems, test and measurement, broadcasting and consumer electronics.

⁶Indeed, if we as a magazine were to **reflect** accurately the role of 'traditional' design relative to its actual usage, we might manage about one page per issue.

⁷It should be **said** that we have no intention of implementing this ratio.

⁸Analogue design remains important because it accommodates and defines the basic building blocks of electronics.

⁹It is very hard to design a house if you don't know the shape of the bricks.

¹⁰While there are a few things in digital technology which have no possible representation in analogue form — infinite impulse response filters are a good example — most digital blocks derive their shape from the original analogue function.

¹¹There is another aspect.

¹²Although the changing voltage on a line connecting a pair of gates may be classed as digital, it remains an electrical signal like any other.

¹³A design engineer might well **require** an appreciation of transmission line theory to ensure that the two connect together without data corruption (A19)

Отже, цілком очевидно, КД відіграють меншу роль у когезивних зв'язках у науковому тексті. Розглянемо, які когезивні зв'язки існують у цьому тексті. Речення 1 та 2 пов'язані складним повтором *operating software – digital techniques and computing*, решта речень пов'язані повтором іменників, що мають відношення до цифрових та аналогових технологій: *electronics – electronics – op-amps – circuit problem – a complex digital filter system – robot arm – CCD sensor – robot control function – DSP recognition software – discrete analogue components digital electronics – analogue design – to design – digital technology – analogue form – digital design engineer*. Це все – прості та складні перифрази та повтори. КД *argue* вживане в реченні 4, у якому підметом додаткового речення виступає *digital technology*. КД *reflect* вживане в реченні у формі інфінітива, додатком до якого є *design*. КД *said* також вживаане із підрядним додатковим реченням та пов'язане з попереднім реченням за допомогою іменника *ratio*. КД *require* вживане в останньому 16 реченні, у якому підметом виступає *design engineer*, пов'язаний мережею повторів та перифразів з усім текстом.

ВИСНОВКИ

Дисертаційну роботу присвячено дослідженню комунікативних дієслів сучасної англійської мови на базі Британського національного корпусу (БНК).

Висока активність уживання, багатство семантичної наповненості та поліфункціональність лексико-семантичного поля комунікативних дієслів зумовлені самою мовною діяльністю, що аналізує і регулює весь процес зовнішньої та внутрішньої розумової діяльності людини, який, у свою чергу, тісно пов'язаний з усіма сторонами життя носіїв мови як членів суспільства.

Завдяки тому, що мовленнєву діяльність людини в суспільстві супроводжує мовлення, КД обіймають одне із центральних місць серед семантичних класів дієслів сучасної англійської мови. Це зумовлює високу частотність вживання цих КД у різних регістрах та пояснює багатство засобів вираження мовлення за їх допомогою.

Комунікативні дієслова належать до певної підгрупи залежно від аспекту мовленнєвої дії, позначення якого є домінуючим у його лексико-семантичній структурі: способу мовлення, місця та ролі репліки в діалозі, змісту висловлення або комунікативного наміру того, хто говорить.

Дослідження дієслів на позначення мовлення виявляє певну тенденцію: семантика і функції кожного окремого дієслова залежать від того, чи є дієслово основним у своєму лексико-семантичному полі (або одним з декількох) або ж знаходиться на периферії. Якщо це основне дієслово, то воно володіє всім спектром значень – і “фізичних”, і знаково-комунікативних, тобто може позначати як власне дію, процес мовлення, говоріння, так і передачу інформації або вплив на адресата, на образ світу (аналогічно до інших прагматично спрямованих дієслів). Якщо ж дієслово відтіснено на периферію, то воно зберігає насамперед “фізичні” значення.

Класифікація ЛСП комунікативних дієслів здійснена за допомогою вивчення характеристик мовленнєвого акту. У згаданому ЛСП виокремлені три класи: експліцитні, імпліцитні та інхоативні. Комунікативні дієслова, які виражають безпосередньо акт мовленнєвої дії, детермінуються як *експліцитні*, які, в свою чергу, поділяються на дієслова *актуалізатори* та *модусні*. Водночас КД, які містять вказівку на акт мовленнєвої дії, але не відображають її безпосередньо, називаємо *імпліцитними* КД, які поділяються на *модифікаторні* та *релятивні*. *Інхоативні* дієслова складають третю групу досліджуваних лексичних одиниць і вказують на процес мовленнєвого акту або його характеристику. В тексті вони, як правило, супроводжують пряму мову та поділяються на *ініціальні*, *континуальні* та *фінальні*.

Виявлено найтипівіші 43 найтипівіші синонімічні ряди, а також встановлені наступні 14 антонімічних пар КД. Такі моделі КД уживані в Британському національному корпусі є найпродуктивнішими: $S + V_{comtr} + N/Pron$, $S + V_{comtr} + that\text{-}clause$, $S + V_{comtr} + clause/question$, $S + V_{comtr} + IO + DO$, $S + V_{comtr} + DO + (not) + to\text{-}infinitive/phrase$, $S + V_{comtr} + DO + clause/question$, $(DS) + S + V_{comtr} + (DS)$.

КД, уживані переважно у науковому тексті: *suggest, require, describe, accept, explain, report, argue, introduce, prove, relate, affect, indicate, express, publish, reflect* та ін. КД, уживані переважно у художньому тексті: *say, tell, ask, call, talk, believe, decide, speak, wish, suppose, wonder, listen, answer, sound, imagine, order, reply, demand, worry, cry, remind, promise* та ін. КД, уживані переважно у публіцистичному тексті: *claim, admit, deny, charge, threaten, warn, name, urge, accuse, appeal, ban, condemn, concede*. КД, уживані переважно у розмовному тексті: *thank, reckon, bet*. КД, уживані рівномірно в усіх регістрах: *write, decide, agree* та *refuse*.

ЛСП дієслів мовлення в англійській мові є численним та різноманітним класом, який відбиває мовленнєвий акт в усій його багатогранності. Відмінності в КД, що вживані для відображення екстралінгвістичної реальності, пояснюємо різними законами номінації. Так, звуконаслідувальні дієслова *bark, bay, buzz, cackle,*

caw, chatter, chirp, coo, drone, gabble, hiss, honk та інші можуть корелювати в процесі метафоризації з КД, надаючи висловлюванню емоційного забарвлення та стилістичної значущості. У процесі розвитку англійської мови вони вже набули значень мовлення, які зафіксовані у словниках.

Перспективою дослідження вважаємо проведення порівняльного вивчення англійських КД із КД інших германських мов та порівняння їх із КД слов'янських мов, зокрема української, польської, білоруської тощо.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Агапій А., Лукашук М. Дієслова мовлення в англійській та німецькій мовах. *Актуальні проблеми романо-германської філології та прикладної лінгвістики*. Чернівці : Родовід, Вип. 1(14). 2017. С. 27-35.

2. Лукашук М. VMP 2 як засіб визначення структури дискурсу. *Науковий вісник ЧНУ, Германська філологія: Збірник наук. праць*. Вип. 408-409. Чернівці: ЧНУ, 2008. С. 13-22.

3. Лукашук М. Англійські комунікативні дієслова: проблема класифікації. *Науковий вісник ПНПУ ім. К. Д. Ушинського. Лінгвістичні науки*. № 22, 2016. С. 100-107.

4. Лукашук М. Дистрибуція дієслова “say” у науковому тексті. *Науковий вісник ЧНУ, Германська філологія: Збірник наук. праць*. вип. 136. Чернівці: ЧНУ, 2002. С. 71-79.

5. Лукашук М. Когезивна функція дієслів мовлення в різних типах дискурсу. *Науковий вісник ЧНУ, Германська філологія: Збірник наук. праць*. Вип. 168. Чернівці: ЧНУ, 2003. С. 129-139.

6. Лукашук М. Методика корпусного дослідження англійських комунікативних дієслів. *Актуальні проблеми романо-германської філології та прикладної лінгвістики*. Вип. 10. № 2. 2015. С. 73-83.

7. Лукашук М. Семантика дієслів мовлення. *Наукові праці Кам'янець-Подільського університету ім. І.Огієнка: Філологічні науки*. Вип. 26. Кам'янець-Подільський: ПП “Медобори-2006”, 2011. С. 192-195.

8. Лукашук М. Синонімія дієслів мовлення у сучасній англійській мові. *Актуальні проблеми романо-германської філології та прикладної лінгвістики*. Чернівці: Чернівецький національний ун-т імені Юрія Федьковича, 2017. Вип. 5 (14). С. 35-50.

9. Lukashchuk, M. Comment Clauses in the Communicative Act. *Науковий вісник ЧДУ, Германська філологія: Збірник наук. праць*. Вип. 41 (6). Чернівці: ЧДУ, 1998. С. 167-171.

10. Lukashchuk, M. Communication Verbs in Different Registers of Discourse. *Науковий вісник Чернівецького університету. Германська філологія: Збірник наук. праць*. Вип. 71. Чернівці: ЧДУ, 2000. С. 31-38.

11. Lukashchuk, M. Discourse Features of Verba Dicendi. *Науковий вісник Чернівецького університету. Германська філологія: Збірник наук. праць*. Вип. 12 (3). Чернівці: ЧДУ, 1997. С. 132-138.

Наукові праці у періодичних виданнях інших держав:

12. Лукашук М. Роль комунікативних дієслів як когезивних елементів у різних стилях сучасної англійської мови. *Nauka i studia*. Przemysl, 2017. №15 (195). С. 10-18.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

13. Лукашук М. Вираження оцінки дієсловами мовлення в дискурсі. *Матеріали I Міжнародної науково-практичної конференції "Загальні питання філології"*. Том II. Дніпропетровськ: Наука і освіта, 18-19 березня 2004 р. С. 117-119.

14. Лукашук М. Корпусний підхід до вивчення мови як метод дослідження у лінгвістиці. *Матеріали конференції "Мова і засоби масової комунікації на сучасному історичному етапі": Матеріали міжнародної науково-практичної конференції*: м. Львів, 25-26 квітня 2014 р. Львів: Логос, 2014. С. 114-116.

15. Лукашук М. Співвідношення мовної і мовленнєвої компетенції. *Іноземні мови сьогодні і завтра: тези до науково-практичної конференції*. Тернопіль, 1999. С. 37-38.

16. Лукашук М. Центр і периферія лексико-семантичного поля дієслів мовлення. *Актуальні проблеми романо-германської філології в Україні та Болонський процес. Матеріали Міжнародної наукової конференції 24-25 листопада 2004 р.* Чернівці: Рута. С. 165-166.

17. Lukashchuk, M. The Principles of Collocations Selections for Teaching English at Different Levels. *"Філологічні науки в умовах сучасних трансформаційних процесів"*: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції: м. Львів, 13-14 листопада 2015 р. Львів: Логос, 2015. С. 115-117.

18. Mykhailenko, V., Lukashchuk, M. Shifts in the Semantics of English Matrix Verbs. *Лінгво-методичні аспекти викладання іноземних мов: Збірник статей та доповідей Міжвузівської науково-практичної конференції*. Івано-Франківськ, 15-17 вересня 1997 р. Коломия: Вік, 1997. С. 102-104.

Наукові праці, які додатково відображають наукові результати дисертації:

19. Лукашук М. Інвентаризація дієслів мовлення в англійській мові. *Буковинський журнал*. № 3, 2011. С. 252-259.

20. Lukashchuk, M. Grammatical Patterns of the Communication Verb to Say in English: Corpus-Driven Study. *Theoretical and Practical*

Problems of Language Tools Transformation in the Context of the Accelerated Development of Public Relations. Philology. London: IASHE. 2016. P. 15-18.

21. Lukashchuk, M. Ways of Rendering *Verba Dicendi* from the Source Text into the Target Text. *Науковий вісник Чернівецького університету*. Вип. 15 (4). Германська філологія: Збірник наук. праць. Чернівці: ЧДУ, 1997. С. 48-54.

АНОТАЦІЯ

Лукашук М. В. Функціонування дієслів мовлення в сучасній англійській мові (на матеріалі Британського національного корпусу). – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук зі спеціальності 10.02.04 – германські мови. – Львівський національний університет імені Івана Франка Міністерства освіти і науки України. – Львів, 2021.

Дисертацію присвячено дослідженню функціонування комунікативних дієслів у сучасній англійській мові на матеріалі Британського національного корпусу. Запропоновано комплексний підхід до вивчення комунікативних дієслів на лексичному, граматичному та текстовому рівнях. Виокремлено класи комунікативних дієслів та встановлено їхні функціональні характеристики. Виявлено синонімічні та антонімічні ряди комунікативних дієслів, а також моделі, в яких \уживані дієслова мовлення. З'ясовано особливості функціонування комунікативних дієслів відповідно до класів, до яких вони належать. Визначено особливості вживання комунікативних дієслів як елементів когезії на рівні текстів у художньому, науковому, розмовному та газетному текстах. Встановлено, що найповніше когезивні зв'язки проявляються у художньому тексті, найменше вони виражені у наукових текстах точних наук (фізики, хімії, прикладних точних наук тощо). Комунікативні дієслова становлять основу когезивних зв'язків у тексті.

Ключові слова: комунікативні дієслова, дієслова мовлення, класи комунікативних дієслів, синоніми, антоніми, модель, когезивний елемент.

АНОТАЦІЯ

Лукашук М. В. Функционирование глаголов говорения в современном английском языке (на материале Британского национального корпуса). – На правах рукописи.

Диссертация на соискание научной степени кандидата филологических наук по специальности 10.02.04 – германские языки. – Львовский национальный университет имени Ивана Франка

Министерства образования и науки Украины. – Черновцы, 2021.

Диссертация посвящена исследованию функционирования коммуникативных глаголов в современном английском языке на материале Британского национального корпуса. Предложено комплексный подход к изучению коммуникативных глаголов на лексическом, грамматическом и текстовом уровнях. Выделены классы коммуникативных глаголов и определены их функциональные характеристики. Установлено синонимические и антонимические ряды коммуникативных глаголов, а также модели, в которых используются глаголы говорения. Установлено особенности функционирования коммуникативных глаголов согласно с классами, к которым они принадлежат. Определены особенности употребления коммуникативных глаголов как элементов когезии на уровне текстов в художественном, научном, разговорном и газетном текстах. Определено, что наиболее полно когезивные связи проявляются в художественном тексте, наименее – в научных текстах точных наук (физики, химии, прикладных точных наук и т. п.). Коммуникативные глаголы составляют основу когезивных связей в тексте.

Ключевые слова: коммуникативные глаголы, глаголы говорения, классы коммуникативных глаголов, синонимы, антонимы, модель, когезивный элемент.

ABSTRACT

Lukashchuk, M. V. Functioning of Communication Verbs in Modern English (based on material from the British National Corpus). – Manuscript.

Dissertation for a Kandydat Nauk Degree in Linguistics. Speciality 10.02.04 – Germanic Languages. – Ivan Franko Lviv National University, Ministry of Education and Science of Ukraine. – Chernivtsi, 2021.

The dissertation focuses on the study of communication verbs in modern English based on the texts from the British National Corpus (BNC). The studies of communicative verbs have been conducted in the following aspects: semantic and grammatical peculiarities of communication verbs in different languages; comparative analyses of communication verbs; studies of communication verbs in different registers and compiling dictionaries of communication verbs.

The topicality of this paper is stipulated by the focus of modern linguistic studies in analysing structural and systemic factors of lexical units and by studying verbs by means of a corpus approach to establish not only lexico-semantic, but also textual interactions of communication verbs.

The practical significance of this research lies in further development of the conception of lexical semantics of a verb and of a structure of a mental lexicon of communication verbs. The outcome of this study may

be applied to the development of a number of disciplines, in particular, Lexicology (a chapter on “English Vocabulary as a System”), Theoretical Grammar (chapters “Lexical Words”, “Major Verb Functions and Classes”, “Clause Grammar”, “Lexical Expressions in Speech and Writing”), courses in Lexicography (chapters “Monolingual Dictionaries”, “Bilingual Dictionaries”, “Learner Dictionaries”), Corpus Linguistics (chapters “Verbs”, “Verb Collocations”) and Cognitive Semantics (chapter “Situating Embodied Semantics and Connectionist Modelling”, “Cognitive Linguistic Applications in Second or Foreign Language Instruction”). Also, the results can be used for internships in Lexicography, Translation and Machine Translation.

The most typical synonymic sets of communication verbs, forty-two, have been singled out and described in this study. The synonymy is treated as a distinctive feature of the communication verbs: we know the word “by the company it keeps”, i.e., the peculiarities of the use of synonyms and in what way they differ constitute the subtleties in the differences of their meanings. It is also true about antonyms, where fifteen pairs of antonyms were delineated in this study.

Another paradigmatic feature of the communication verbs is projected in the patterns in which they are used in the BNC. It specifies the collocation and colligation of each particular verb and encompasses twenty-five models. The following models are the most productive ones in which the communication verbs are used in the BNC: $S + V_{comtr} + N/Pron$, $S + V_{comtr} + that\text{-}clause$, $S + V_{comtr} + clause/question$, $S + V_{comtr} + IO + DO$, $S + V_{comtr} + DO + (not) + to\text{-}infinitive/phrase$, $S + V_{comtr} + DO + clause/question$, $(DS) + S + V_{comtr} + (DS)$.

The communication verbs used that appear predominantly in academic texts are: *suggest, require, describe, accept, explain, report, argue, introduce, prove, relate, affect, indicate, express, publish, reflect* etc. The communication verbs used that appear predominantly in fiction are: *say, tell, ask, call, talk, believe, decide, speak, wish, suppose, wonder, listen, answer, sound, imagine, order, reply, demand, worry, cry, remind, promise* etc. The communication verbs used that appear predominantly in publicistic texts are: *claim, admit, deny, charge, threaten, warn, name, urge, accuse, appeal, ban, condemn* and *concede*. The communication verbs that are used predominantly in spoken discourse are: *thank, reckon* and *bet*. The communication verbs that are equally used in all four text types are: *write, decide, agree* and *refuse*.

Further studies may conduct a comparative research of English communication verbs with other Germanic languages and with their Slavic counterparts such as Ukrainian, Polish or Byelorussian.

Key words: communication verbs, speech-act verbs, classes of communication verbs, synonyms, antonyms, pattern, cohesive element.

Підписано до друку 26 серпня 2021 року.
Формат 60x84/16. Гарнітура Times New Roman.
Друк офсетний. Папір офсетний.
Умовн. друк. арк. 1,2. Обл.вид. арк. 1,3.
Тираж 100.

Свідоцтво про внесення до Державного реєстру
видавців, виготовлювачів та розповсюджувачів
книжкової продукції
серія ДК № 7225 від 28.12.2020 року

Видавничо-інформаційний центр «Місто»
Україна, 58005 м. Чернівці, вул. Головна, 173А;
тел. (0372) 58 53 12

Надруковано у ВІЦ «Місто»